

КЊИЖЕВНИ ЖИВОТ ЈЕ НЕГДЕ ДРУГДЕ

Бојана Стојановић Пантовић, о „Распонима модернизма“

Књижевни критичар и универзитетски професор Бојана Стојановић Пантовић недавно је објавила нову књигу студија и огледа „Распони модернизма“ (Академска књига). У њој, говорећи о различитим феноменима модерне српске књижевности 19. и 20. века, Бојана Стојановић Пантовић указује, између осталог, и на то како деловање историјских, културних и идеолошких чинилаца и борба за превласт, утичу на тзв. естетски феномен.

- У свакој епохи формира се својеврсна „култура разлике“ унутар које се могу применити најразноврснији критеријуми систематизације, али и вредновања оних појава које имају несумњиви потенцијал модерног. У распону од предромантизма до савремене књижевности тиме се отвара могућност за преиспитивањем неких конвенционалних судова о карактеру појединих стилских формација или покрета.

Један од радова њрви њуи објављен у овој књизи њиче се њеме женске њрељубе.

- Реч је о топосу боваризма у јужнословенским књижевностима на прелазу између реализма ка модернизму и његовом компаративном оквиру у светској књижевности (Флобер, Толстој, Фонтане, Кејт Шопин). Ова табуизирана тема женске прељубе и брачног троугла на велика врата улази са Флоберовом Емом, а још је Скерлић несрећну Љубицу из романа „Сеоска учитељица“ Светолика Ранковића управо видео као „српску госпођу Бовари“. Брачно неверство као израз онемогућеног и спутаног ероса, досаде али и трагичног губитка изгубљених илузија и суочавање са неподношљивом свакодневицом постаће доцније тематска инспирација бројних модерних српских писаца какви су Станковић, Драгутин Илић, Андрић, Црњански, Исидора Секулић, Јулка Хлапец Ђорђевић, да не помињем савремене ауторе.

На нов начин чииаиџе и „Дневник о Чарнојевићу“?

- Да, после толико читања овог прекретничког дела Милоша Црњанског, коначно ми се указала помало неочекивана, али аргументована перспектива тумачења у поређењу са Хесеовим „Демијаном“ објављеним две године раније, дакле 1919. Код оба пара мушких ликова Рајић-Чарнојевић, односно Синклер-Демијан може се говорити о флуидном идентитету, о фигурама замене, али и допуне, о идеалу, текстуалности сна и визији. Због тога је у овој интерпретацији сензибилно примењен родни приступ, који не само да испитује различите облике еротизма и андрогинности, већ указује да је оваква концепција јунака управо симболичка реализација суматраистичке свеповезаности.

Како се као критичар носиће са најразличитијим жанровима, имаће ли „фаворије“?

- У својој текућој критичко-есејистичкој пракси предност дајем поезији, из разлога који је тешко рационално описати. С друге стране, као истраживач модерне традиције српске књижевности, у многим књигама и радовима анализовала сам различите прозне и драмске врсте и дела, која некако измичу оном очекиваном, да не кажем популарном праћењу приоритетне продукције. Пошто сматрам да је савремена српска књижевност у многоне наследник модернистичко-авангардних пројеката који су започели већ негде почетком 20. века, у овој књизи сам такође посебну пажњу сам посветила изучавању антинаративних тенденција, кратких прозних врста, међужанровских текстова, лирске прозе, есеја, прозаида (Змај, Исидора, Црњански, Раичковић, Симовић, Павловић, Вукадиновић).

Куда иде савремена српска књижевност?

- После веома дугог периода (само)изолације, чини се да један већи број српских аутора и ауторки тражи начина да своје стваралаштво и посебност потврди на европској, па и светској сцени, и у томе заиста имају завидног успеха. Већ дуже време овде паралелно стварају класици, репрезентативни аутори средње генерације и они (нај) млађи, при чему свакако не треба заборавити ни на данас веома запостављене критичаре и тумаче. Нисам присталица механичке поделе на тзв. глобалисте-космополите и локално-националне ауторе, десничаре и левичаре, традиционалисте и (пост)модернисте, јер и једни и други – у крајњој инстанци – не могу побећи од свог етничко-културног наслеђа, нити националног порекла, чак и онда када пишу на неком другом језику. Пресудније је свакако умеће књижевног обликовања и језичке инвентивности, степен њихове духовне и имагинативне транзиције, који морају бити блиски савременом читаоцу и испунити нека његова битна очекивања, без много подилажења преовлађујућој друштвеној психологији.

Која је њо литератūra о којој не желиће да њишеће?

- Ми овде ипак говоримо о уметничкој књижевности, без обзира како се она жанровски може одредити. И о томе, сходно властитим афинитетима, свакако пишем о тзв. хибридном делима у којима читање зависи и од одговарајућег методолошког приступа. Мемоарска, путописна, дневничка и аутобиографска проза има изузетну традицију у нашој, као и у неким другим европским књижевностима, па у том смислу, рецимо, „Прозраци“ Светлане Велмар-Јанковић, „Путовање у путопис“ Виде Огњеновић или „Мој скарабеј“ Милке Лучић по мени су узбудљивија и сазнајно слојевитија дела од већине наших „правих“ романа. Данас се све више објављују и полемичке и памфлетске књиге, чак се таква једна тенденција медијски охрабрује, што само по себи није лоше, али се некако сувише предвидљиво и тенденциозно тумачи добар део српске књижевности. С друге стране, никада нисам желела да се одмах огласим поводом неке књиге која је добила не само велику националну, већ чак и међународну пажњу, нпр. „Хазарског речника“

Милорада Павића. Увек сам радије чекала да се страсти (укључујући и моје, наравно) слегну, па да се поново вратим том делу. Слично је било и са „Писмом“ Ивана В. Лалића о коме сам писала тек после дугог низа година, када песник више није ни био жив. Наравно, било је и другачијих примера брзог критичког реаговања, одушевљења или разочарења, свеједно.

Верујете ли да у Србији постоје књижевни кланови?

- Мислим да се много тога „врти“ око политичког, финансијског и институционалног утицаја, и да се распоред доминантних књижевних актера није много променио у последње три деценије. Без обзира на ово или оно идеолошко опредељење „репрезентативних“ књижевних групација, удружења и појединаца – ма како се они представљали у јавности – њихово деловање често је лишено интелектуалне и креативне тежине, док је у стварима литературе подоста залуталих и псеудопросветитеља, а стварни књижевни живот често се одвија и препознаје негде другде.

Сматрате ли да је поезија данас помало скрајнути жанр, ко су, по вашем мишљењу највећи живи српски песници?

- Песништво свакако нема онај значај који је имало у Титовој Југославији, али мислим да је поезија и даље веома виталан и квалитетан део наше књижевне сцене. О томе сведочи и бројност антологијских и појединачних избора наших песника у иностранству, на бројним светским језицима. Због тога је четврти део моје књиге и посвећен различитим аспектима тумачења српског послератног песништва, почев од најзначајнијих антологијских подухвата Б. Поповића, З. Мишића и М. Павловића, преко анализе појединих поетичких аспеката опуса који су га обележили. Уместо о највећем живом српском песнику, радије бих говорила о новијим песничким гласовима који имају несвакидашњу дозу аутентичности, као што су рецимо Ото Хорват, Владислава Војновић, Урош Котлајић, Никола Живановић и пре свега Петар Матовић.

Која вас тема окупира у последње време?

- Увек радим неколико паралелних ствари, а превођење је такође једно од њих. Као и писање нове, четврте по реду песничке збирке, за коју је потребна потпуна усредсређеност и пребацивање на другу таласну дужину.

Драјана Мајковић